

Список використаних джерел:

1. Василевич В. В., Левченко Ю. О. Сексуальне насильство щодо дитини: латентність та шляхи подолання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2023. Том 2. № 79. С. 149–154.
2. Гончаренко В. Статистика розладів харчової поведінки: що показують цифри. 2023. URL : <https://ed-ua.com/faq/statistika-rozladiv-harchovoyi-povedinki-shho-rokazuyut-tsifri/>
3. Дослідники виявили значні статеві відмінності у психічних розладах протягом життя. 2024. URL : <https://gmka.org/uk/news/doslidnyky-vuyavyly-znachni-statevi-vidminnosti-u-psyhichnyh-rozladah-protyagom-zhyttya/>
4. Іонов І. А., Комісова Т. Є., Мамотенко А. В., Шаповалов С. О., Сукач О. М., Теремецька Н. Ф., Катеринич О. О. Фізіологія вищої нервової діяльності (ВНД) : навчальний посібник. Х.: ФОП Петров В. В., 2017. 143 с.
5. Шемчук В. В. Кіберзлочинність як перешкода розвитку інформаційного суспільства в Україні. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія: юридичні науки. 2018. Том 29 (68). № 6. С. 119–124.
6. Юрценюк О. С., Ротар С. С. Інтернет-залежність – це теж хвороба. 2017. URL : <https://www.bsmu.edu.ua/blog/5440-internet-zalezhnist-tse-tezh-hvoroba/>

*Катерина Ігнатенко,
здобувач другого рівня вищої освіти
спеціальність 053 «Психологія»,
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка» (м. Полтава)*

*Науковий керівник: Лілія Черновська,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології,
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка» (м. Полтава)*

СУМІСНІСТЬ ПОДРУЖЖЯ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Постановка проблеми. Сім'я – важлива складова нинішнього суспільства. Саме тому інститут сім'ї і його стабільність має глобальне значення для забезпечення розвитку здорового суспільства. Це спричинило велику зацікавленість психологів та їх спроби вивчити особливості взаємодії окремих індивідів всередині такого соціального інституту, як сім'я. Останнім часом через військовий конфлікт інститут сім'ї в Україні потерпає від серйозних викликів, війна впливає на міцність стосунків і як ніколи стають актуальними дослідження про сумісність партнерів з точки зору як психології

та к і соціальної роботи. Мета тез розглянути поняття «сумісність» в контексті взаємодії двох наук та практичних сфер – соціальної роботи та психології.

Виклад основного матеріалу. Зазвичай, люди створюють сім'ю та вступають в шлюбні відносини з метою задоволення своїх психологічних, соціальних, побутових та фізіологічних потреб. Причому потреби, які задовольняються в сім'ї, можуть бути реалізовані і поза нею, але тільки благополучна сім'я, створення якої, як правило, вимагає значних зусиль, може всі ці потреби об'єднати і задовольнити в комплексі. Задоволеність шлюбом являє собою суб'єктивну оцінку кожного з подружжя характеру їхніх стосунків. Відомо, що в основі сприятливих сімейних відносин лежить почуття любові – найвищий ступінь емоційного позитивного ставлення людини до людини. Багато хто вважає, що кохання у всіх різне і недоступне його чіткому науковому визначенню. Однак з цього приводу є низка теорій та публікацій вітчизняних та зарубіжних авторів.

Сумісність – досить старе поняття, проте наукове вивчення явища, позначеного цим поняттям, зацікавило психологію порівняно недавно. Зараз важко встановити, і якою саме сферою соціально - психологічної проблематики вперше зайшла мова про сумісність. При вивченні групових конфліктів, психологічного клімату у групах, ефективності групової діяльності, щодо процесів і результатів комунікацій, динаміки міжособистісних відносин та інших соціально-психологічних явищ було виявлено, що вони певним чином зумовлені співвідношенням властивостей взаємодіючих людей. В одних випадках це співвідношення негативно позначалося на явище, що навчається (знижувало ефективність діяльності групи, погіршувало клімат і т.д.), в інших — позитивно. Поєднання характеристик, яке позитивно впливало на досліджуване явище, стало позначатися як сумісність людей.

У психологічних роботах дається лише описове визначення сумісності. Наприклад, визначення, дане Ф. Д. Горбовим та М. А. Новіковим: «Сумісність - це поняття про взаємну відповідність властивостей учасників групи. До нього входять: взаємна симпатія, позитивний характер емоційних установок, взаємонавіювання, спільність інтересів і потреб, подібність динамічної спрямованості психофізіологічних реакцій при операторській діяльності та відсутність у цій групі виражених егоцентричних устремлінь» [5, с. 67].

Автори виділяють такі критерії психологічної сумісності, як високу згуртованість групи, стійкість її у часі, високу ефективність групової діяльності, низьку конфліктність групи, високе взаєморозуміння між партнерами, - словом, будь-яке із соціально-психологічних явищ, взяте у позитивному значенні. Проте не всі перелічені критерії можуть бути обов'язковими. Наприклад, тривалість відносин у шлюбі може бути викликана страхом перервати відносини через відсутність вибору партнерів, наявності дітей, страхом самотності. Наявність конфліктів та його частота також

малопоказові, оскільки враховується різницю як цих конфліктів: звані конструктивні конфлікти бажані і навіть необхідні у розвиток відносин.

Вперше проблема психологічної сумісності у вітчизняній психології була вивчена Б. Ф. Ломовим, який вказав, що чинник психологічної сумісності групи найбільш значимий для працездатності груп, які складаються з випадкових людей. Від сумісності залежать швидкість досягнення узгодженості дій і величина зусиль, що додаються. Несумісні групи у потенціалі містять конфлікт. [1, с.163].

Психологічна сумісність – поєднання індивідів, яке засноване на відповідності їх індивідуально-психологічних та соціально-психологічних характеристик, що призводить до узгодженої спільної діяльності. При вивченні подружніх взаємин загалом і безпосередньо у психологічній сумісності подружжя слід враховувати як сумісність на різних рівнях, так й стадії життєвого циклу сім'ї, тому що кожен із рівнів сумісності має особливості на різних етапах розвитку сім'ї [3, с.163].

Можна виділити два основні види психологічної сумісності: психофізіологічний та соціально-психологічний. У першому випадку мається на увазі певну подібність психофізіологічних характеристик партнерів і на цій основі синхронізація темпу психічної діяльності. У другому випадку мають на увазі оптимальне поєднання типів поведінки людей групи, їх соціальних установок, потреб та інтересів, ціннісних орієнтації.

Наявність психологічної сумісності членів групи сприяє її кращої спрацьованості та в результаті більшої ефективності спільної діяльності. Відповідно до даних досліджень Н. М. Обозова виділяються такі критерії оцінки сумісності та спрацьованості:

- ✓ результати діяльності;
- ✓ емоційно – енергетичні витрати її учасників;
- ✓ їхня задоволеність цією діяльністю [3, с. 414].

Сумісність міжособистісна - взаємне прийняття партнерів зі спілкування та спільної діяльності, засноване на оптимальному поєднанні (схожості або взаємододатковості) ціннісних орієнтацій, соціальних установок, інтересів, мотивів, потреб, характерів, темпераментів, темпу і ритму психофізіологічних реакцій та інших значущих для міжособистісних психологічних показників. Критерієм міжособистісної сумісності є висока безпосередня задоволеність партнерів результатом і головне процесом взаємодії, коли кожен із них опинився на висоті вимог іншого і не знадобилося спеціальних зусиль на встановлення взаєморозуміння [5, с. 77].

Загалом сукупність суб'єктивних психологічних факторів стабільності шлюбу і сім'ї можна об'єднати в поняття «психологічне здоров'я сім'ї». Під психологічним здоров'ям сім'ї розуміється інтегральний показник динаміки життєво важливих для сім'ї функцій, що виражає якісний аспект соціально-психологічних процесів, які відбуваються в ній. Сімейна сумісність як здатність членів сім'ї узгоджувати свої дії,

оптимізувати взаємостосунки в різних областях й видах спільної діяльності утворює багато рівнів.

Існують три основні підходи до дослідження сумісності: структурний, функціональний та адаптивний. Структурний підхід спрямовано на вивчення персональної сумісності – співвідношення різних статичних показників подружжя: характерологічних, інтелектуальних, мотиваційних тощо. І тут сумісність подружжя виявляється у здатності утворити гармонійну пару: структуру, що має ознаки цілісності, врівноваженості, завершеності. Підставою для подібних досліджень послужила гіпотеза Р. Вінча про так звану комплементарність (взаємодоповнення), за якою потреби партнерів, членів малої групи (у даному випадку такою групою є сім'я) повинні доповнювати одна одну за якістю їх особистісних властивостей.

Дослідження Т. Карцевої пар друзів і ворогів, виявили, що в таких парах з'єднуються різні люди. Більше половини друзів виявилися людьми досить замкнутими, приблизно половина з них мала високий, а інша - контрастний рівень інтелекту (хоча взагалі-то люди з однаково високим інтелектом частіше стають ворогами); трохи більше половини друзів по «домінантності» потрапили до розряду контрастних, але схильних панувати над іншими людьми зазвичай потрапляють у недруги. Виявилось, що друзями рідко бувають дві розважливі, обережні, розсудливі, а також дві боязкі й нерішучі людини. Отже, у разі гіпотеза взаємодоповнюваності знову отримала доказ [1, с. 54].

У сім'ях, в яких подружжя має однакові темпераменти (особливо якщо в парі зустрічається таке поєднання, як флегматик-флегматик), відносини найбільш складні. У цих сім'ях часто трапляються тимчасові розриви відносин між подружжям, причому навіть наявність дітей не є стримуючим фактором. Отже, у спілках з різним поєднанням темпераментів виникають різні проблеми, які більш менш успішно вирішуються подружжям [3, с. 211].

Функціональний підхід заснований на поданні особистості через її ролі та функції у групі. У співвідношенні психологічних сімейних ролей подружжя, їх уявлень про сім'ю – виявляється функціональний підхід у дослідження подружжя. Сумісність при цьому постає як узгодження, подібність уявлень, очікувань подружжя про сімейне життя, несуперечність ролей у подружній парі. Саме таке розуміння сумісності, на наш погляд, близьке до розуміння задоволеності шлюбом [5, с. 105].

За характером розподілу обов'язків всі сім'ї розподілені на 3 групи: зі значною, помірною та слабкою участю чоловіка у домашній роботі. Виявилось, що кількість незадоволених шлюбом жінок суттєво збільшується при переході від першої до другої та третьої груп сімей, а кількість задоволених, навпаки, скорочується. Цікаво, що в тому ж напрямку, хоч і не так суттєво, змінюється рівень задоволеності шлюбом у чоловіків. Мабуть, якщо чоловік усувається від роботи по господарству, дружина постійно висловлює невдоволення із цього приводу [2, с. 46].

Висновки. Високий рівень подружньої сумісності значно збільшує вірогідність подружньої гармонії, але вирішальною все ж таки є загальна культура партнерів, яка полягає у толерантності, вмінні не розпускатися, контролювати і стримувати негативні емоції, у розумінні того, що добрі стосунки, а не порядок, затишок і смачна їжа є головною цінністю сімейного життя. Отже, лише у сім'ях де є співпадання темпераментів, характерів, інтелекту, функціонально-рольових очікувань, ціннісно-орієнтаційної єдності, особистісна і соціальна зрілість подружжя можна говорити про подружню сумісність та стабільні шлюбно-сімейні відносини.

Список використаних джерел:

1. Бочелюк В. Й., Зарицька В. В. Психологія. Вступ до спеціальності. К., 2007. 246 с.
2. Гурко Т. А. Теоретичні підходи до вивчення трансформації інституту сім'ї. *Соціологічний журнал*. 2020. № 1. С. 31–54.
3. Кравець В.П. Психологія сімейного життя: навч. посіб. Тернопіль, 1995. 696 с.
4. Кравченко А. І. Трансформація політичних цінностей в процесі формування державності. *Наукові праці МАУП*. 2014. №. 43. С. 46-49.
5. Ляшенко Н. О., Семке Н. М. Соціологія сім'ї: конспект лекцій для студентів спеціальності 054 «Соціологія» ч. I Сім'я як соціальний інститут. Харків : НТУ «ХП», 2018. 107 с.

Галина Кравець,
*здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальність 016 Спеціальна освіта,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

Науковий керівник: Світлана Калаур,
*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціальної роботи та
менеджменту соціокультурної діяльності,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

ОСНОВНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Постановка проблеми. Суспільна потреба у самостійних, ініціативних і творчих особистостях визначає нові вимоги до процесу соціалізації, ставлячи перед педагогікою завдання формування особистості, яка здатна засвоїти зразки соціальної поведінки та створити власну систему цінностей. Це викликає необхідність перегляду